

## Zsoldos Attila beszéde

### Szabadságot a tudománynak! 2019. 06. 02. MTA Székház előtt

Tisztelt Hölgyek, Urak, Kedves Kollégák, Rokonok, Barátok, Ismerősök, Szimpatizánsok!

Megtiszteltetésnek tekintem a lehetőséget, hogy szólhatok az Akadémiai Dolgozók Fórumának mai rendezvényén. Ha van valami, ami öröme ad okot abban a száználmasan kelet-európai szomorújátékban, amelybe közel egy éve önhibáján kívül belekeveredett a Magyar Tudományos Akadémia, az Akadémiai Dolgozók Fórumának létrejötté bizonyosan az. Köszönet érte a kezdeményezőknek és a kezdeményezést életben tartó aktivistáknak!

Mielőtt belekezdenék voltaképpen mondandómba, egy megjegyzés: az Akadémia Filozófiai és Történettudományok Osztályának elnöke vagyok tagtársaim bizalmából, mindaz azonban, amit a következő néhány percben elmondok, nem — ismétlem: nem — az Osztály álláspontja, hanem a sajátom. Ennek az az egyszerű oka, hogy nem volt alkalmam előzetesen eszmét cserélni az Osztály tagjaival, márpedig az Akadémián tartjuk magunkat ahhoz, hogy valamely közösség nevében csak az nyilatkozhat, aki erre szabályos körülmények között felhatalmazást kapott. Megítélésem szerint ez helyes gyakorlat, érdemes lenne mindenhol követni.

Legalább két okunk van arra, hogy ma itt legyünk. Kifejezhetjük mindenekelőtt tiltakozásunkat a héten nyilvánosságra került, a magyar tudományosság mindeddig jól működő intézményrendszerét, az akadémiai kutatóhálózatot felszámolni akaró törvénytervezetben foglaltakkal szemben. A szürreális vonásokban bővelkedő írásmű nem hagy immár kétséget afelől: megalapozottak voltak mindazon aggodalmak, amelyek kezdettől fogva gyanították, hogy az innováció leple alól idővel előbukkan majd a tudomány szabadsága és a Magyar Tudományos Akadémia vagyona elleni támadás lólába.

Az említett szürreális elemek hosszan lennének sorolhatók, ízelítőül azonban talán egy is elegendő: ki gondolta volna például, hogy a kutatóhálózat kormánytól független irányításának kialakításához a legcélravezetőbb mód az, ha az irányításra hivatott testület valamennyi tagját a mindenkori kormányfő nevezi ki, építve egyúttal így, láss csodát, az öngazgatás logikájára is. Összehasonlításképpen: a kutatóhálózatot ma irányító, tizenöt tagú testület tizenkét tagját a tudományos közösség választja, hármat pedig a kormány delegál.

A tervezet olvasása leginkább intellektuális barlangtúrához hasonlatos, érthető tehát, hogy sok szó esett az elmúlt napokban a tervezet képtelen ötleteiről, s joggal. Mégis, eközben kevés figyelem jutott egy olyan kérdésnek, mely pedig egy más szempontból, a kutatók oldaláról mutatja be a tudomány szabadsága elleni támadás komolyságát a maga leplezetlen valóságában.

Érthető talán, ha az Akadémiai Dolgozók Fórumának a rendezvényén éppen erről ejtek néhány szót.

Az akadémiai törvényt módosítani szándékozó tervezet egyik paragrafusa, ahogy az már ilyenkor szokásos, lakonikus rövidezséggel sorolja fel a jelenlegi törvény azon részeit, amelyek az előterjesztő szándékai szerint hatályukat veszítik majd a tervezet elfogadásával. A dolog természetéből fakadóan olyan rendelkezésekről van szó, amelyek feleslegessé válnak a magyar tudomány elsorvasztásának a tervezet által felvázolt víziójában, mert csak lassítanák a folyamatot vagy akár egyenesen az útjában lennének.

A szükségtelennek ítélt paragrafusok egyike az akadémiai kutatóközpontokkal és intézetekkel foglalkozik, ami érthető, hiszen a kiereszokolni szándékozott változásoknak éppen ezek megszüntetése a célja. A ma még hatályos akadémiai törvénynek történetesen ebben a részében szerepel az a rendelkezés, mely szerint: „az akadémiai kutatóhálózat kutatóhelyein foglalkoztatott kutatók [...] munkájukat tudományos meggyőződésüknek megfelelően végzik. Ezzel ellentétes tevékenységre nem kötelezhetők. Tudományos eredményeiket szabadon tehetik közzé, ha ezzel mások törvényes, különösen a szellemi tulajdonra vonatkozó jogait nem sértik” [MTAtv. 18. § (5)].

Ez a rendelkezés tehát hatályát veszti, helyébe pedig semmi sem lép. Világos képet alkothatunk így az előterjesztő fejében élő új világról: az akadémiai kutatóhálózat helyébe lépő intézményrendszerben a kutatókat nem illeti majd meg az a jog, hogy munkájukat tudományos meggyőződésüknek megfelelően végezzék, éppen ellenkezőleg, kötelezhetőek lesznek azzal ellentétes tevékenységre is, tudományos eredményeiket pedig nem tehetik majd szabadon közzé. Az, hogy a plagizálás tilalmának elhagyása lehetőségre vagy kötelezettségre utal-e, nem világos egyelőre.

Így áll a magyar tudomány szabadságának ügye 2019 júniusának elején.

A tiltakozás mellett a másik ok, amiért itt vagyunk, hogy vannak gyerekeink és unokáink — vagy lesznek —, akik egyszer meg fogják kérdezni tőlünk: hol voltál, mit csináltál, amikor fel akarták számolni a magyar tudomány szabadságát? Mi, akik felemeljük ma szavunkat a tudomány érdekében, tiszta lelkiismerettel nézhetünk majd a szemükbe, amikor választ kell adnunk a kérdésre. Ehhez képest, higgyétek el, szinte másodlagos, hogy eredményes lesz-e a tiltakozás: nem azért kell az igaz ügy mellé állni, mert esély van a győzelemre, hanem azért, mert védelemre szorul.

Jó lenne mármost valami biztatót mondani végezetül, rámutatni arra az ösvényre, mely kiutat kínál ebből a helyzetből, vagy legalább elárulni, merre van a legközelebbi térképbolt. Tanácstalan vagyok azonban, hiába is próbálnám tagadni. Sosem kerültem még olyan helyzetbe

ugyanis, amikor a magát földesúrnak álmódó hatalom jobbágyként tekint rám, akit kénye-kedve szerint áthelyezhet egyik birtokáról a másikra, mitsem törődve azzal, hogy nem vagyok jobbágy, s — éppen nem mellékesen — a birtokok sem az övéi.

Van mindazonáltal néhány javaslatom.

Viselkedjünk mindenekelőtt szabad emberhez és tudóshoz méltóan a továbbiakban is!

Sose feledkezzünk meg arról: volt idő, amikor fel sem merülhetett volna, hogy a tudományos munkát más is irányíthatja, mint maga a tudomány. Meséljünk ezekről az időkről fiatalabb kollégáinknak, hogy különbséget tudjanak tenni tudomány és a tudomány világán kívüli elvárásoknak megfelelni akaró áltudomány között!

Ha a kutatóhálózat elcsatolása mégis bekövetkeznék, tekintsünk úgy a körülöttünk kavargó káoszra, mint egy természeti katasztrófára! Ez nem lesz nehéz, hiszen voltaképpen erről van szó: vak erők pusztítanak maguk körül mindent, amit érnek.

Mi viszont mentjük, ami menthető!

Segítsünk azokon, akik nálunk is nagyobb bajban vannak!

Bármi is következzen, őrizzük meg elménk épségét! Szükségünk lehet még rá. Egyetlen katasztrófa sem tart örökké: az árvíz levonul, a földrengés véget ér. És akkor jön az újjáépítés, amikor a Csonka-Akadémiának szüksége lesz ránk, hogy újra ép legyen.

Addig is vigyázzatok egymásra, vigyázzatok magatokra!